

УДК [025.5]:796.072.2

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АСПИРАНТА
ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ
НАУКОВИХ КАДРІВ**

(на прикладі Львівського державного університету фізичної культури)

Ірина СВИСТЕЛЬНИК

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. У статті проаналізовано списки використаних джерел друківаних праць молодих науковців, що захищалися у спеціалізованій вченій раді ЛДУФК за спеціальністю „фізична реабілітація”, для виявлення належного інформаційне забезпечення як важливої умови якісної підготовки наукових кадрів. Показано, що в умовах сучасних вимог до дисертаційних досліджень претендент на здобуття наукового ступеня повинен володіти максимально повною та достовірною інформацією про дослідження й розробки стосовно предмета його наукових зацікавлень, що виконуються в інших закладах країни, а також близького й далекого зарубіжжя, про нові досягнення в досліджуваній сфері, прогресивні методи й технології. Встановлено, що аспіранти не користуються фондом бібліотеки у зв'язку з недостатнім надходженням до її фондів сучасних друківаних науково-інформаційних матеріалів, книг, періодики, а також відсутністю зарубіжних періодичних видань.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, підготовка наукових кадрів, бібліотека вищого навчального закладу.

Актуальність. Процес реформування вищої фізкультурної освіти актуалізує проблему підвищення якості підготовки майбутніх фахівців галузі фізичної культури та спорту. Це вимагає суттєвих змін складових інформаційного процесу, зокрема поліпшення інформаційного забезпечення молодих науковців. У теперішніх умовах недостатнього фінансування та високої вартості книг і періодичних видань інформаційно забезпечувати фахівців галузі фізичної культури і спорту, комплектувати, організовувати, зберігати та надавати в користування інформаційні ресурси, а також забезпечувати пошук потрібної інформації є досить непросто [1]; водночас систематичне та вичерпне поповнення інформаційними ресурсами суттєво впливає на швидкість розповсюдження актуальних знань і досвіду, продукування інновацій та загалом на темпи науково-дослідних робіт [2]; відсутність системи інформаційного забезпечення знижує рівень інформаційної складової спортивної галузі України, яка значно відстає від загальносвітового та європейського наукового інформаційного простору, який є добре розгалуженим і розвиненим [2].

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в рамках основної теми 1.5 Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011 – 2015 рр.

Мета дослідження — проаналізувати особливості інформаційного забезпечення аспірантів, яке впливає на якість підготовки дисертаційних досліджень.

Методи дослідження: аналіз літератури та інформаційних джерел, порівняння, зіставлення та узагальнення.

Матеріали дослідження. Науково-дослідна діяльність аспірантів слугує формуванню їх як творчих особистостей, що володіють методами та засобами наукових досліджень, орієнтованих на досягнення конкретного наукового результату, здатних обґрунтовано та ефективно вирішувати теоретичні і прикладні наукові проблеми, використовуючи накопичений дослідницький потенціал і отримані знання.

У контексті сучасних вимог до дисертаційних досліджень на предмет їх відповідності пріоритетним напрямам науково-технічного та інноваційного розвитку країни претендент на здобуття наукового ступеня повинен володіти максимально повною та достовірною інформацією про дослідження і розробки стосовно предмета його наукових зацікавлень, що виконуються в інших установах країни, у країнах близького й далекого зарубіжжя; про нові досягнення в досліджуваній сфері; про прогресивні методи й технології.

Важливість цього питання як однієї з основних умов якісної підготовки науковців високої кваліфікації зумовлена також вимогами, що висуває чинне законодавство до кандидатських дисертацій та організацій, які здійснюють підготовку аспірантів.

Вимоги до якості підготовки молодих науковців знайшли відображення в нормативних документах. Вони передбачають високу якість навчання та рівень інтелектуального розвитку аспірантів, володіння знаннями, уміннями та навичками, які необхідні для якісного проведення наукових досліджень за темою дисертації. Водночас високий рівень науково-дослідної діяльності аспіранта та якість інформаційного забезпечення повинна забезпечити наукова або освітня установа, що здійснює підготовку науковців високої кваліфікації. Це означає обов'язкову наявність у ній фондів навчально-методичної і наукової літератури, мережі Інтернет тощо.

Здавалося б, постійне збільшення інформаційних джерел як друкованих, так і електронних, можливість використання різних інтернет-сайтів, їх тематичного і змістового наповнення, упровадження новітніх пошукових та мережевих технологій доступу відкриває перед аспірантом широкі можливості пошуку й отримання інформації; надають унікальну можливість роботи з їх науковим контентом. Але можливість аспіранта отримати доступ до першоджерел бібліотеки ВНЗ, де він навчається, до її періодики та електронних інформаційних ресурсів, а згодом до ресурсів мережі Інтернет та величезної кількості зарубіжних галузевих видань є досить умовною. З певною умовністю доводиться характеризувати й отримувану інформацію, зокрема її актуальність, повноту і, що найголовніше, достовірність.

Перший крок аспіранта – це відвідування бібліотеки та ознайомлення з її науковим фондом. Далі, що є набагато простіше, – використання інформаційних джерел мережі Інтернет. І перший, і другий кроки всі аспіранти здійснюють по-різному. Переважна більшість аспірантів до бібліотеки ВНЗ не звертається, оскільки розуміє: бібліотека не має сучасних видань, поповнення її фондів з огляду на каталоги – мізерні. Аналіз надходжень до бібліотеки ЛДУФК за три роки підтверджує цей факт: щороку кількість літератури, що надходить до бібліотеки, зменшується, бібліотека комплектується хаотично. Кількість нових видань є невеликою: 2009 року – 157 примірників літератури, 2010 року – 505 примірників, 2011 – 187 примірників. Серед цієї кількості видань наукової літератури немає, усі видання лише навчального спрямування. Репертуар галузевих періодичних видань бібліотеки є також невтішним. Передплатою надходять наукові журнали „Теорія і методика фізичного виховання і спорту”, „Теорія та методика фізичного виховання”, „Медична реабілітація і курортологія”, „Фізичне виховання в школі”, „Основи здоров'я”, „Фізичне виховання в школах України” За угодою між ВНЗ бібліотека отримує наукові видання „Наука в олімпійском спорті”, „Спортивна медицина”, „Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту”, „Слобожанський науково-спортивний вісник”, „Спортивний вісник Придніпров'я”, як дарунок – „Здоровий спосіб життя”. Передплачує періодичні видання Російської Федерації („Теория и практика физической культуры”, „Вестник спортивной науки”, „Культура физическая и здоровье”, „Вестник физиотерапии и курортологии”, „Физическая культура в профилактике, лечении и реабилитации”, „Лечебная физическая культура и спортивная медицина”, „Адаптивная физическая культура”, „Физкультура: воспитание, образование, тренировка”) та Республіки Білорусь – „Мир спорта”. Жодного іноземного періодичного видання, яким могли би користуватися аспіранти, бібліотека не передплачує.

Звернувшись до мережі Інтернет, аспірант може отримати значно більше інформації, але багато сайтів містять лише описову інформацію: велика кількість сайтів та інтернет-порталів містять безліч посилань на інші науково-дослідні й освітні ресурси, проте не завжди перевіреною є достовірність і коректність цих посилань, їх актуальність і сама наявність інформаційних ресурсів, на які вони посилаються, інформація може довго не оновлюватися. Окреме питання – платні інтернет-ресурси. Одні з них містять потрібну й дійсно корисну, але дорогу інформацію, інші за відносно невеликі гроші торгують готовими дисертаціями, часто сумнівного походження і, як правило, з порушенням авторських прав; переважній більшості інтернет-ресурсів значною мірою властиві недостатність та обмеженість інформації.

Щоби перевірити, якою інформацією користувалися аспіранти під час дисертаційного дослідження, були проаналізовані дисертаційні роботи, захищені 2010 та 2011 року у спеціа-

лізований вченій раді ЛДУФК за спеціальністю „фізична реабілітація”. Обрання цієї спеціальності для дослідження було свідомим, адже галузь фізичної реабілітації активно розвивається і, на думку бібліотекарів, відповідної інформації надходить достатньо. Отже, інформаційне забезпечення має бути на належному рівні, оскільки кількість інформаційних джерел у каталогах бібліотеки (систематичному та предметному, розділ „Фізична реабілітація”) перевищує дві тисячі одиниць.

Однак аналіз дисертаційних робіт виявив низку проблем щодо інформаційного забезпечення тих, хто представив наукові дослідження на розгляд спеціалізованої вченої ради. Зокрема, результати порівняння виявили, що всі аспіранти найбільше використовували літературу російською мовою 2006–2010 років за тематикою дослідження, велику кількість статей з російськомовних періодичних видань, значну кількість зарубіжних періодичних (переважно англомовних) видань. Так, у дисертаційній роботі І. В. Аблікової (2011р.) серед 222 використаних джерел налічується 28 статей (10 – з періодичних російськомовних видань), 70 книг (з них 38 – книги російською мовою. Російська Федерація), 109 англомовних джерел, решта – 15 джерел становили автореферати дисертацій, дисертації, закони, стандарти. Варто зазначити, що, здійснюючи наукове дослідження аспірант аналізувала інформаційні джерела від 2000 року. Науковець О. А. Бас (2011р.) використала у роботі 218 джерел, серед яких – 91 стаття (53 – з російськомовних періодичних видань), 52 книги (з яких 30 – книги російською мовою, Російська Федерація), 42 іноземних джерела, 18 авторефератів дисертацій, один закон і 14 джерел з мережі Інтернет. Науковець О. Д. Железний (2011р.) надав у списку 222 джерела, серед яких 37 статей (29 – з російськомовних періодичних видань), 142 книги (з них – 120 книг російською мовою), 28 іноземних джерел, 15 авторефератів дисертацій. Науковець Ю. С. Калмикова (2010р.) представила 235 джерел інформації, серед яких 72 статті (з них – 9 статей з російськомовної періодики), 121 книгу (з них 90 – російськомовні видання), 21 іноземне джерело, чотири автореферати, дві дисертації, два довідкових видання, 10 патентів, одну інструкцію та два електронні джерела. Науковець В. М. Осіпов (2010р.) представив список джерел з 260 одиниць, серед яких 73 статті (59 – з російськомовних періодичних видань), 83 – іноземних джерела, 94 – книг, з яких виданих в Україні лише 8, а 86 надруковані у Російській Федерації та Республіці Білорусь; вісім авторефератів та одну монографію. Науковець О. І. Тиравська (2010р.) до списку з 221 джерела включила 54 статті (з російськомовних періодичних видань – 42), 127 книг (з них 110 книг, російською мовою, Російська Федерація), 37 іноземних джерел, три автореферати дисертацій. Науковець В. В. Рокошевська (2010р.) використала 207 джерел, зокрема 45 статей (29 – з російськомовної періодики), 105 книг (з них 73 – російською мовою), 44 іноземні джерела, п'ять авторефератів, дев'ять електронних ресурсів з мережі Інтернет.

Результати аналізу списків використаної літератури аспірантів підтвердили недостатнє інформаційне забезпечення цього напрямку, незважаючи на постійне надходження до бібліотеки ЛДУФК поточної інформації з фізичної реабілітації. Списки семи дисертацій свідчать про те, що із загальної кількості опрацьованих науковцями джерел бібліотека ЛДУФК має лише 5–7 назв видань, жодного іноземного джерела (у т. ч. російськомовної періодики), на які здійснювали посилання аспіранти. До списку використаних джерел були внесені поодинокі збірники наукових праць, що має бібліотека ЛДУФК („Молода спортивна наука України”, „Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту” – у яких аспіранти друкували результати власних наукових досліджень).

Варто зазначити, що, складаючи списки використаних джерел, молоді науковці абсолютно нехтували вимогами ВАК та державного стандарту України щодо складання бібліографічного опису (за винятком О. А. Бас), припускалися орфографічних помилок та використовувати неправильні скорочення, зокрема „афтореф.” (автореферат), „Витипск” (Витебск), „невр. вест” (Неврологический вестник), безпідставно вживали в одному описі одночасно російську та українську мови (массаж – супутник здоров'я (В. М. Осіпов, 2010); СПб. : Гіппократ (О. Д. Железний, 2011)) тощо.

Висновок. Незважаючи на велику різноманітність друкованих та електронних інформаційних ресурсів, що містять відомості про наукові дослідження й розробки, дисертації та

автореферати, інформацію енциклопедичного, організаційно-правового і статистичного характеру тощо, існують певні труднощі в інформаційному забезпеченні науково-дослідної діяльності аспіранта. Особливо проблематичним є процес інформаційного забезпечення друкованими виданнями бібліотек, зокрема бібліотеки ЛДУФК, яка не поповнює фонд усім спектром сучасних друкованих науково-інформаційних матеріалів, особливо зарубіжних, з кожного напрямку підготовки аспіранта. Причини – висока вартість книг, поступове згорання фінансування бібліотеки, зменшення кількості надходжень літератури, відсутність аналізу інформаційних потреб молодих науковців, моніторингу їхніх інформаційних запитів. Аналіз списків використаних джерел молодих науковців, які захищалися у спеціалізованій вченій раді ЛДУФК упродовж 2010–2011 років за спеціальністю „фізична реабілітація”, виявив, що аспіранти в науково-дослідній роботі не послуговуються бібліотекою, а покладаються здебільшого на власні наукові розшуки та мережу Інтернет, використовуючи російськомовні інформаційні джерела.

Список літератури

1. Свистельник І. Р. Веб-сайт ВНЗ фізкультурного профілю як інструмент інформаційного забезпечення фахівців галузі фізичної культури і спорту / Свистельник І. Р. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 4. – С. 125–127.
2. Єрмаков С. С. Фахові видання як складова євроінтеграційного процесу спортивної науки / С. С. Єрмаков // Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту : матеріали наук. конф. – Х., 2005. – С. 70-71.

ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АСПИРАНТА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ЭФФЕКТИВНОЙ ПОДГОТОВКИ НАУЧНЫХ КАДРОВ (на примере Львовского государственного университета физической культуры)

Ірина СВИСТЕЛЬНИК

Львовский государственный университет физической культуры

Аннотация. В статье проанализированы списки использованных источников молодых ученых, которые защищались в специализированном ученом совете ЛГУФК по специальности „физическая реабилитация”, с целью выявления надлежащего информационного обеспечения как важного условия качественной подготовки научных кадров. Показано, что в условиях современных требований к диссертационным исследованиям претендент на соискание ученой степени должен владеть максимально полной и достоверной информацией о близких предмету научных исследований и разработках, которые выполняются в других учреждениях страны, а также близкого и дальнего зарубежья, о новых достижениях в исследуемой сфере, прогрессивных методах и технологиях. Установлено, что аспиранты не пользуются фондом библиотеки в связи с недостаточными поступлениями современных печатных научно-информационных материалов, книг, периодики, а также отсутствием зарубежных периодических изданий.

Ключевые слова: информационное обеспечение, подготовка научных кадров, библиотека высшего учебного заведения.

INFORMATION SUPPORT OF POSTGRADUATE STUDENTS RESEARCH ACTIVITY AS AN EFFECTIVE FACTOR OF SCIENTIFIC PERSONNEL TRAINING (on the example of Lviv State University of Physical Culture)

Iryna SVISTEL'NYK

Lviv State University of Physical Culture

Annotation. The article analyzes the list of young scientists researches used sources which were defended at specialized Academic council of Lviv State University of Physical Culture in the specialty of «Physical rehabilitation» in order to define an appropriate informative support as an effective factor of the scientific personnel training. It is shown that in the conditions of modern requirements dissertations the applicant of scientific degree must possess maximally complete and reliable information about the scientific researches and developments which are executed in other establishments of countries, about new achievements in the explored sphere, progressive methods and technologies. It is set that postgraduate students do not use a library fund in connection with insufficient receipts of the modern printed scientifically-informative matters, books, periodicals, and also by back of periodicals.

Key words: information support, training of scientific personnel, library of higher educational establishment.